

Martin Sunnqvist, *Konstitutionellt kritiskt dömande: Förändringar i domarkulturen över två sekler*, vol. I och II (Stockholm: Institutet för rättshistorisk forskning 2014). 1 157 s.

I sin doktorsavhandling *Konstitutionellt kritiskt dömande: Förändringar i domarkulturen över två sekler* behandlar Martin Sunnqvist den nordiska domarkulturens förändring från införandet av den svenska regeringsformen 1809 till EU-domstolens och de nordiska högsta domstolarnas senaste avgöranden år 2013.

Avhandlingens syfte är att undersöka domarkulturens förändringar i fem länder under 200 år med avseende på spänningen mellan så kallat konstitutionellt kritiskt dömande (hädanefter KKD) och lagstiftarlojalitet för att "analysera en rättslig aktörs attitydförändring på ett rättskulturellt plan" (s. 99). Detta syfte genomförs och avhandlingen behandlar de diskussioner som förs inom ramen för det som kallas KKD. Utvecklingen från en ganska svag uppfattning om KKD:s legitimitet till en stark och förhärskande mening om domstolarnas rätt och mandat att pröva lagarnas konstitutionalitet beskrivs utförligt med utgångspunkt från de tryckta rättskällorna. Denna historik utmynnar slutligen i upprättandet av en struktur för ett framtida nordiskt KKD.

Vad gäller beskrivningen av utvecklingen fram till och med 2013 är framställningen materialmässigt väl underbyggd. Det torde vara svårt att finna några luckor i avhandlingen. KKD:s utveckling beskrivs utförligt som den framgångsberättelse den är. Beskrivningen av hur KKD etableras är väl underbyggd, men när domarna brister i fråga om KKD blir framställningen materiellt och formellt sett skev. Rättsuppställningarna i Danmark och Norge efter andra världskriget behandlas i ett eget kapitel medan rättegångarna mot förlorarna i Finska inbördeskriget 1918 avhandlas på en sida.

I slutkapitlets avsnitt om en nordisk struktur för KKD gör Martin Sunnqvist ett uttryckligt avsteg från ambitionen att inte fastställa gällande rätt. Här fastsätter han, med utgångspunkt från den struktur som han funnit i rättspraxis, det nordiska läget 2013 och uppställer sju plikter för domaren. Med tanke på undersökningens materiella fokus och det faktum att endast Danmark, Finland och Sverige är medlemmar i EU är det dock en öppen fråga om de uppställda plikterna för domaren verkligen är tillämpliga på samtliga undersökta länder.

Avhandlingens öppna definition av begreppet konstitutionell i dess olika former är problematisk. Definitionen medför att konstitutionen omfattar skriven grundlag, annat material, högre rättsprinciper samt vanliga lagar som konstitutionaliserats. Utöver detta görs en reservation för att grundlagen som sådan kan innehålla bestämmelser som saknar egentlig konsti-

tionell betydelse. Sammantaget innebär detta att den konstitutionella aspekten ter sig obestämbär och vag. De frågeställningar och material som kan inkluderas kan således även exkluderas på ett för läsaren oförklarad sätt.

Avslutningsvis ska det framhållas att avhandlingen på grund av frågan om KKD spänner över ett vitt fält av frågeställningar, inbegripande såväl tekniska lagstiftningsfrågor, rättstillämpningsfrågor som allmänna nutida demokratifrågor, till exempel: Vilken rätt har domstolar och icke demokratiskt utsedda domare att överpröva demokratiska beslut? Vilken är domarnas demokratiska (och juridiska) plikt att värna demokratins grundvalar och lojalt följa demokratiska beslut även om de kan ligga i en konstitutionell gråzon? Med tanke på att demokratibegreppet (såväl tekniskt som mentalitetsmässigt) har undergått stora förändringar under den undersökta perioden är målsättningen att beskriva KKD:s utveckling en stor utmaning. Avhandlingen slutar i en period där vår uppfattning om principerna för styrelsesättet och rättstillämpning är oproblematiska. Men den nutida inställningen att domaren i sin tjänsteutövning ska värna grundlagsenligheten har inte varit självklar i vare sig lag eller rättstillämpning under hela den undersökta perioden. Undersökningen börjar i Napoleontidens omvälvningar. Under denna period styrs samtliga nordiska länder enligt monarkiska styrelseprinciper; Sverige förlorar Finland, genomgår en statskupp och instiftar en ny grundlag; ett enväldigt Danmark förlorar kontrollen över Norge; Norge utropar sin självständighet, instiftar en alltjämt gällande grundlag och får en svensk konung; Finland blir del av Ryssland; och samtliga nordiska länder saknar allmän rösträtt. I början av 1800-talet skulle därför tanken på domare som underkände lag, kungliga beslut och förordningar osv. med hänvisning till en kritisk tillämpning av grundlag, internationella konventioner etcetera sannolikt uppfattas som högst problematisk.

Det ska framhållas att avhandlingen utgör ett imponerande arbete. Det material som insamlats och bearbetats utgör en grundlig genomgång av konstitutionell praxis i fem länder under 200 år. Resultatet av detta arbete är ett verk som ger en ingående beskrivning av konfliktytorna statsmakterna emellan och de konstitutionella frågor som juristens rättstillämpningsmandat ger upphov till. Det är beskrivningen av utvecklingen mot den nutida ståndpunkten som är avhandlingens stora förtjänst. Att samvetsgrant följa 200 års utveckling av den konstitutionella debatten på såväl principiell nivå som detaljnivå är i sig en bedrift.